

УДК 371.132.01:378

Попадич Олена Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Ужгородський національний університет, м. Ужгород, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З МАЙБУТНІМИ ПЕДАГОГАМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті досліджено теоретичні основи виховної роботи з майбутніми педагогами вищої школи у вищій; проаналізовано поняття виховання у широкому розумінні та у вузькому педагогічному значенні, виховна діяльність, майбутній педагог вищої школи; проаналізовано основні напрямки та зміст діяльності вищого навчального закладу як виховної системи; розглянуто систему виховної роботи у вищій школі; виділено основні завдання виховної роботи з майбутніми педагогами вищої школи у вищій.

Ключові слова: вищій навчальний заклад; майбутній педагог вищої школи, виховна робота, сучасна система освіти, виховна система.

Вступ. Перебудова виховного процесу у вищій школі – важливе і складне завдання, розв'язання якого вимагає, з одного боку, пошуку і приведення в дію нових форм та методик організації виховного процесу, а з іншого – активізації традиційних видів діяльності, збереження досягнень минулого. У вищому закладі освіти виховання має здійснюватися за нових умов, з урахуванням фізичної, психічної зрілості особистості, а також її інтелектуального і духовного розвитку. Теоретичною основою наукових і прикладних засад виховання є прийняті Українською державою важливі документи, насамперед Конституція України, закони «Про громадянство України», «Про освіту», «Про вищу освіту», Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)», «Національна доктрина розвитку освіти», «Болонська декларація» та ін. Особлива увага приділяється організації виховної роботи в закладах освіти в Концепції національної системи виховання. Науково обгрунтоване, належним чином організоване виховання відображає духовну ходу народу, процес збереження й збагачення його культури [3]. Незважаючи на значний обсяг наробіток вітчизняних і зарубіжних фахівців, теоретична основа виховної роботи з майбутніми педагогами вищої школи у вищому навчальному закладі має на сьогодні все ще недостатній ступінь розробленості. Понятійний та категорійний апарати потребують подальшого опрацювання. Саме тому ми досліджуємо проблему теоретичних основ виховної роботи з майбутніми педагогами вищої школи у вищому навчальному закладі.

Сучасний педагог повинен бути гармонійно розвиненою, високоосвіченою, соціально активною й національно свідомою людиною, що наділена глибокою громадянською відповідальністю, здоровими інтелектуально-творчими, фізичними і духовними якостями, родинними та патріотичними почуттями, працьовитістю й ініціативністю. Вказані особливості фахівця та якості особистості формуються, зокрема, у магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи» як таких, що підготовлені до роботи, у тому числі, за таким видом професійної діяльності, як освітня (педагог у сфері освіти, підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить, що проблемі виховання студентів у вищих навчальних закладах присвячено значну кількість наукових праць. Загальні питання теорії і практики виховної роботи відображено в дослідженнях А.Алексюка, І.Беха, С.Гончаренка, Г.Васяновича, О.Духновича, І.Зязюна, Н.Ничкало, Б.Ступарика, В.Сухомлинського, О.Сухомлинської, З.Тимошенко та ін. Методичні аспекти виховання

студентів у вищій професійній школі висвітлено в працях О.Абдулліної, А.Андрущенко, Ф.Герасина, О.Дубасенюк, Є.Якуби. Проблема організації виховної роботи зі студентами різних типів навчальних закладів досліджували І.Авдєєва, Ю.Бабанський, І.Вінтін, О.Вишневський, О.Кондратюк, І.Мартинюк, Л.Новікова, В.Петрович. Проте доводиться констатувати відсутність узагальнювальних досліджень щодо теоретичних основ виховної роботи з майбутніми педагогами вищої школи у вищому навчальному закладі.

Метою статті є дослідження теоретичних основ виховної роботи з майбутніми педагогами вищої школи у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Сьогоднішній вищій навчальний заклад повинен формувати нову генерацію української інтелігенції – грамотну, всебічно розвинену, творчу і відповідальну за себе і свої дії, здатну всі набуті знання й уміння активно спрямовувати на подальший розвиток незалежної Української держави. В Указі Президента України від 4 липня 2005 р. «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» наголошується, що слід опрацювати і забезпечити реалізацію заходів щодо «докорінного поліпшення виховної роботи з дітьми, учнівською та студентською молоддю на основі традицій і звичаїв українського народу, вивчення його історичної та культурної спадщини, формування у підрастаючого покоління високої патріотичної свідомості, готовності до виконання громадських і конституційних обов'язків, поваги до державних символів України» [8]. Саме виховний процес покликаний формувати у студентів високу культуру, гуманістичний і демократичний світогляд, високу моральні якості, виховувати їх громадянами – патріотами, інтелігентами, творчими й цілеспрямованими спеціалістами. Як зазначає В.Ягупов: «Виховання – це процес цілеспрямованої, систематичної, організованої і планомірної взаємодії вихователя і вихованця, під час якого відбувається вплив на свідомість, підсвідомість, пізнавальну, емоційно-вольову та мотиваційну сфери вихованця з метою формування у нього наукового світогляду, високих моральних, громадських і професійних рис для формування його особистості» [11, с. 424]. У широкому розумінні виховання – це вся сума впливів на психіку людини, спрямованих на підготовку її до активної участі у виробничому, громадському, культурному житті суспільства, а також стихійна дія соціально – економічних умов та спеціально організований вплив виховних закладів. Виховання у вузькому педагогічному значенні – це спеціально організована й контрольована взаємодія вихователів і вихованців,

яка спрямована на досягнення заданої мети – формування всебічно розвинутої особистості. На думку З.Тимошенко та І.Драгомирової, процес виховання складний і динамічний. Його рушійними силами є протиріччя, які можна умовно поділити на дві групи – внутрішні й зовнішні [9, с.51]. До внутрішніх відносять протиріччя між зростаючими соціально значущими завданнями, які необхідно вирішити вихованцеві, і наявними в нього можливостями (зміст і форми виховання). До зовнішніх відносять протиріччя між вимогами вищого навчального закладу і сім'ї; між вимогами різних викладачів; між організаційним вихованням вищого навчального закладу й стихійним впливом оточення вихованця. Своєчасне виявлення протиріч і їх розв'язання сприяє підвищенню ефективності виховного процесу. Слід наголосити, що процес виховання – цілісний процес. У ньому органічно поєднані змістова і процесуальна сторони. На думку М.Фіцулі змістова сторона характеризує сукупність виховних цілей, процесуальна сторона – самокерований процес педагогічної взаємодії педагога та учнівської молоді [10, с.19].

Зазначимо, що формування особистості майбутнього педагога вищої школи – громадянина України, що здійснюється у вищих навчальних закладах, передбачає підготовку фахівців високої кваліфікації, соціально активної і професійно компетентної особистості, здатної скласти конкуренцію в галузі освітньої діяльності, готової до участі в процесах державотворення. На жаль, нині організація і проведення навчально-виховної роботи у вищих навчальних закладах ускладнюється кризою в системі освіти, відсутністю у сучасній вищій школі обґрунтованих підходів щодо взаємодії навчального й виховного процесів. Старі форми, методи виховання не діють, утрачені авторитети, відсутні ідеали формування особистості. Важливо розглянути виховний процес у вищому навчальному закладі як частину загальнокультурного процесу, пов'язаного з розвитком особистості, у тісній взаємодії з економічною, політичною, культурологічною ситуацією в країні [4, с.18].

Для здійснення ефективного процесу підготовки фахівця у вищому навчальному закладі необхідно застосовувати системність, що охоплює всі аспекти навчання і виховання [2, с.78]. Об'єктом педагогічної науки виступає процес виховання людини в цілому. Він здійснюється, за висловлюванням А. Макаренка, на кожному квадратному метрі землі [5, с.158]. Під системою взагалі розуміють множину елементів, що перебувають у відношеннях і зв'язках один з одним, створюючи певну цілісність, єдність [1, с. 48]. Оскільки в системах присутні різноманітні елементи, процеси та їх взаємодії, то можна говорити про структуру і функції систем. Система, в якій здійснюються виховні функції, називається педагогічною системою. В. Петрович розглядає систему виховної роботи навчальних закладів як цілісний педагогічний процес формування і розвитку особистості майбутнього спеціаліста, що здійснюється на основі єдності з навчальним процесом, взаємодії з соціальним середовищем, нахилів студента і соціального замовлення суспільства [7, с.119]. І.Вінтін, В.Караковський, О.Лященко, Л.Новікова, З.Тимошенко та інші вважають, що система виховної роботи – це впорядкована сукупність взаємопов'язаних навчальних і позаурочних заходів, упорядкованих цілями виховання, є одним із різно-видів соціальних систем та має низку спільних з ними ознак, а саме цілеспрямованість, цілісність, поліструктурність, динамізм, взаємодія з середовищем, відкритість до інших систем, варіативність [9, с.47]. В. Караковський, до неї відносить

такі компоненти: цільова настанова, мета виховання, основні напрями виховної роботи, її організаційні форми, управління, взаємодія з навколишнім середовищем [11, с.234].

Розглянувши існуючі теоретичні підходи до виховної роботи у вищому навчальному закладі, пропонуємо власне бачення сутності даної проблеми. Ми вважаємо, що система виховної роботи вищої школи – це впорядкована сукупність взаємопов'язаних заходів, підпорядкованих педагогічно доцільним за певних умов цілям виховання. До основних елементів, які складають основу системи виховання майбутніх педагогів вищої школи у виші, належать: суб'єкти, що здійснюють виховну діяльність – адміністрація університету, педагогічні працівники; суб'єкти виховання – студенти; зміст, мета, завдання та принципи виховання; засоби, форми і методи виховання; організація і ефективність виховного процесу.

Оскільки до професійної діяльності майбутнього педагога вищої школи слід віднести також уміння оптимально організовувати й управляти навчально-виховним процесом, високий загальнокультурний рівень (гуманізм, морально-етична культура, ерудиція, культура мовлення і спілкування, зовнішній вигляд, педагогічний такт, національна свідомість), збереження власного фізичного і психологічного здоров'я, здоровий спосіб життя, емоційну стійкість, толерантність, життєрадісність, то, на нашу думку, саме взаємодія основних елементів, які складають основу системи виховання у виші, допоможе забезпечити формування педагога-професіонала.

Ми погоджуємося з думкою Ю.Матвій-Лозинської та вважаємо, що основними напрямками та змістом діяльності вищого педагогічного закладу як виховної системи (і майбутніх педагогів вищої школи у тому числі) є: вивчення особистості студентів, формування професійно-педагогічної спрямованості особистості, виховання покликання, любові до професії вчителя, педагогічної культури майбутнього вчителя, виховання активної громадянської позиції, почуття громадянина Батьківщини, відповідальність за її долю, професійну гідність, виховання інтелектуальної культури, формування вмінь і навичок культури розумової праці, виховання потреби до самоосвіти, моральне виховання, формування духовної культури, цивілізованого, гуманного ставлення до людей, формування екологічної та економічної культури, виховання національної самосвідомості, повага та терпиме ставлення до людей іншої національності, які живуть в Україні, їхніх національних почуттів, культури та звичаїв, виховання майбутніх учителів як носіїв гуманних взаємин між людьми різних національностей, етнічних груп, здатних нести національну свідомість своїм вихованцям, формування політичної та правової культури, виховання естетичної культури майбутнього вчителя в усіх формах її вияву та готовності нести таку культуру до школи своїм учням, виховання фізичної культури, розвиток студентського саморядування в організації виховної роботи в групах, студентському гуртожитку, науково-педагогічна та методична підготовка молодих викладачів, кураторів до виховної роботи зі студентами, забезпечення зв'язку щодо цілей і завдань виховної системи, організаційна робота щодо виконання плану виховної роботи з боку ректорату, деканатів, кураторів груп в університеті [6].

Наукові дослідження та аналіз досвіду показує, що вся виховна робота у вищих навчальних закладах спрямовується на студента. Результативність цієї роботи залежить, зокрема, від якісного складу кон-

тингенту студентів університету; від якісних показників професорсько – викладацького складу, добору кураторів академічних груп, керівників студентських об'єднань, клубів, гуртків тощо. Тому вважаємо, що основними завданнями виховної роботи у вищих навчальних закладах мають бути: розвиток високого професіоналізму, який включає глибокі спеціальні знання і широку гуманітарну підготовку, здатність до самостійного мислення, до прийняття нестаратних, оригінальних рішень; висока культура ділового спілкування; формування духовності, яка передбачає становлення високої моральності, високих естетичних смаків та ідеалів, при цьому прагнення ліквідувати інфантилізм, утриманство, байдужість, сформувати почуття колективізму, вміння працювати у команді; утвердження почуття глибокого патріотизму.

Особливе місце в організації виховного процесу вищої школи належить розв'язанню завдань професійного виховання, метою якого є формування у студентів поваги до обраної спеціальності, вироблення необхідних для неї рис, умінь і навичок, розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця.

Організація виховної роботи та її аналіз у вищих навчальних закладах дав можливість констатувати, що вона носить епізодичний, безсистемний характер: відсутній комплексний підхід для планування виховних заходів, вікові особливості студентів не враховуються, недостатня система взаємодії із соціальними інститутами, позааудиторною діяльністю, студентське самоврядування має формальне значен-

ня. Однією з причин цього є відсутність науково обґрунтованих методичних рекомендацій щодо забезпечення організації виховної роботи.

Таким чином, головною метою виховного процесу у вищій школі є створення цілісної особистості, особистості як вищої цінності, особистості, що спроможна самостійно і творчо мислити, розуміючої своє життєве призначення, а основні завдання виховної роботи у вищих навчальних закладах полягають у розвитку високого професіоналізму, високої культури ділового спілкування, формування духовності, утвердження почуття глибокого патріотизму.

Викладений матеріал дозволяє зробити наступні **висновки**. Для здійснення ефективного процесу підготовки фахівця у вищому навчальному закладі необхідно застосовувати системність, що охоплює всі аспекти навчання і виховання. Теоретичною основою виховної роботи з майбутніми педагогами вищої школи у виші є, зокрема, система виховної роботи у вищій школі як впорядкована сукупність взаємопов'язаних заходів, підпорядкованих цілям виховання та її основні елементи, основні напрямки та зміст діяльності вищого навчального закладу як виховної системи, основні завдання виховної роботи з майбутніми педагогами вищої школи у виші тощо. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні змісту, форм та режиму позааудиторної діяльності студентів вищих навчальних закладів та виявити зв'язок навчальної та позааудиторної діяльності.

Список використаної літератури

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання. Науково-методичний посібник. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Болонський процес в Україні: Наук.-метод. збірник. – К. : «Знання», 2005. – Ч.1. – 192 с.
3. Виховна робота зі студентами вищого навчального закладу [Текст]. – [Електронний ресурс]. – URL: http://pidruchniki.com/16400116/pedagogika/vihovna_robota_studentskoju_moloddyu
4. Галєєва А.П. Організаційно-педагогічні умови виховної діяльності у вищому аграрному навчальному закладі: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / А.П.Галєєва. – Дрогобич, 2009. – 20с.
5. Макаренко А.С. Избранные произведения в 3-х т. / Ред. кол. Н.Д.Ярмаченко и др. – К.: Рад. школа, 1985. – 360 с.
6. Матвійів-Лозинська Ю.О. Проблема позааудиторної виховної діяльності у вищих навчальних закладах туристичного профілю [Електронний ресурс] / Ю.О.Матвійів-Лозинська – URL: http://tourlib.net/statti_ukr/matviiv.htm
7. Петрович В.С. Нові підходи до організації поза навчальної діяльності учнів ВПУ // Удосконалення навчально-виховного процесу в професійних закладах сільськогосподарчого профілю. Науково-методич. Збірник. – К.: ІСДО, 1996. – С.118-121.
8. Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» від 4 липня 2005р. – №1013/2005 // Вища школа. – 2005. – №4. – С.84-88.
9. Тимошенко З.І., Драгомирова І.М. Організація виховного процесу у вищих навчальних закладах: Навч.-практич. посібник. – К. : Вид-во Європейського університету, 2004. – 86 с.
10. Фіцула М.М. Педагогіка: Навч. посібник для студентів вищих пед. Закладів освіти. – Тернопіль, 1997. – 192с.
11. Ягупов В.В. Педагогіка : навч. посібник / В.В.Ягупов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.
12. Проблема формування індивідуального стилю діяльності майбутнього педагога [Текст]. – [Електронний ресурс]. – URL: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=465699>

Стаття надійшла до редакції 15.10.2017 р.
Стаття прийнята до друку 21.10.2017 р.

Попадич Елена

кандидат педагогических наук, доцент
доцент кафедры общей педагогики и педагогики высшей школы
ГВУЗ «Ужгородский национальный университет», г.Ужгород, Украина

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ С БУДУЩИМИ ПЕДАГОГАМИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

В статье исследованы теоретические основы воспитательной работы с будущими педагогами высшей школы в вузах; проанализировано понятие воспитание в широком смысле и в узком педагогическом смысле, воспитательная деятельность, система воспитательной работы, будущий педагог высшей школы; проанализированы основные направления и содержание деятельности высшего учебного заведения как воспитательной системы; рассмотрена система воспитательной работы в высшей школе; выделены основные задачи воспитательной работы с будущими педагогами высшей школы в вузе.

Ключевые слова: высшее учебное заведение; будущий педагог высшей школы, воспитательная работа, современная система образования, воспитательная система.

Popadych Olena

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Assistant Professor
Department of General Pedagogics and Pedagogics of Higher School
State Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University»
Uzhhorod, Ukraine

**THEORETICAL BASIS OF EDUCATIONAL WORK WITH FUTURE HIGHER EDUCATION
TEACHERS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

The article deals with the theoretical basis of educational work with future higher education teachers in higher education; the notion of education in its broadest sense and in a more narrow sense, educational activities, educational work system, future higher education teachers are analysed; the main directions and content of activity of higher educational institution as an educational system are analysed; the system of educational work in higher education is considered; The main tasks of educational work with future higher education teachers in higher education are highlighted. The reorganisation of the educational process in higher education is an important and complex task the solution to which requires, on the one hand, the search and bringing into practice new forms and methods of organization of the educational process, but on the other hand, the activation of traditional kinds of activity and preservation of achievements of the past.

Key words: higher educational institution; future higher education teacher; educational work, modern educational system, educational system.